

CSATÁRI DÁNIEL

A REVIZIONIZMUS MAGYARORSZÁGI ÉS ROMÁNIAI HATÁSA

Kulturális életünk nagyfontosságú dokumentuma, az MSZMP Központi Bizottságának a burzsoá nacionalizmusról szóló tézisei többek között megállapítják: „A nacionalista hírverés hamisan azonosítja az első világháborút követő versailles-i rendszert és az 1946. évi békeszerződéseket, megfeledkezve a kettő különbségéről, és mindarról, ami Versailles és Párizs között történt.” A „feledékenység” a revizionista külpolitikára is kiterjed. Érthető, hiszen a nacionalista hírverés nem mer szembe nézni azzal a légvárakat kergető külpolitikával, amely oly végzetes volt az ország érdekeire és nem kevesebbet ártott a határon túli dolgozó magyarságnak is. Ezért felszólalásomban annak a kérdésnek a vizsgálatára szorítokozom, hogy milyen hatást gyakorolt az első világháború utáni magyarországi rendszer revizionista külpolitikája a romániai dolgozó magyarság helyzetére, életére s politikai mozgalmaira.

1

Nem vitatható, hogy amikor Kossuth jóslata valóra vált, és az összedülő Monarchia romjai Magyarországot is maguk alá temették, a romokból kiemelkedő új nemzeti államok határai közé került dolgozó magyarság társadalmi elnyomatását a nemzeti megkülönböztetés bilincsei is súlyosbították. Így volt ez a burzsoá-földesúri Romániában is, ahol az uralkodó osztályok állampolitikává tették a nacionalizmust. Ezért számuzték a nemzetiségi nyelveket a közigazgatás területéről, s az 1924. évi június 24-i állampolgársági törvénnyel a nemzetiségek százezreitől tagadták meg az állampolgárságot. A mindenkori román kormányok adópolitikája elviselhetetlen teherként nehezedt a nemzetiségi területek lakóira. Nem volt külön a nemzetiségek — köztük a magyarok — közoktatási s kulturális helyzete sem. Ha mindezekhez hozzávesszük a románosítási mozgalmat, az erőszakos térítéseket — akkor főbb vonásaiban előttünk áll az a kép, amely a burzsoá-földesúri Románia nemzetiségi politikáját a húszas évek folyamán jellemezte. A harmincas évek elejétől, a válság, majd a fokozódó jobbratolódás éveiben a romániai dolgozó magyarság helyzetében a rosszabbodás jelei mutatkoztak. A magyar munkások és tisztviselők tömeges méreteket öltött elbocsátása, a faji eszmék térhódítását nyomon követő tettegességek, a katonai és munkaszolgálatra való behívások mind ebbe az irányba mutattak.

Ezekkel a sérelmekkel igyekezett a magyar revizionista külpolitika érvelését fel-fokozni és a külföld felé elfogadhatóvá tenni. De a magyar külpolitikának ez a vonalvezetése nemcsak, hogy teljesen hatástalannak bizonyult, hanem kifejezetten hátrányosan befolyásolta a romániai magyarság helyzetét. A revizionista láрма elsősorban a romániai magyaroknak ártott, hiszen mindegyre nekik adták meg a választ. Valóban a budapesti revizionista tüntetések Romániában antirevizionista tüntetéseket váltottak ki, és néha tettegességekben gyűrűztek tovább. Így ebben a végzetes körforgásban éltette egymást a magyar revizionizmus és a román nacionalizmus. És miközben a román nacionalizmus a revizionizmus felé igyekezett a dolgozó magyarokat terelni, a magyar külpolitika is gyakran lökte őket adott esetekben a román nacionalizmus karjaiba.

Az 1922-ben megalakult Magyar Párt például, amely a revizionista politika támogatásának szerepkörét töltötte be, 1923 októberében Bethlen István utasítására titkos megegyezést köt az Avarascu-párt alvezérével, a jobboldali Goga Oktáviánnal. A Csucsán aláírt paktummal a Magyar Párt vezetői ígéretet kaptak a dévai és lugosi mágnáskaszinók visszaadására, a parlamenti képviselőlet biztosítására, viszont szállították a magyarság szavazatait a román nacionalista pártok számára.

A revizionista külpolitika hasonló feladatot a későbbiek során is betöltött. Amikor 1937 végén II. Károly király a magyar revizionizmussal való versenytetésében Hitler kegyeit úgy akarja elnyerni, hogy kinevezi a szélsőjobboldali Goga kormányát, a magyar diplomácia újra sorompóba lép. Miközben Oláh György és Új Károly a budapesti nyilasmozgalom propagandafőnöke tüntető lelkesedéssel üdvözölték Goga kinevezését, Bárdossy László bukaresti követ feletteseinek 1938. január 15-én azt jelentette, hogy Goga a faji gyűlölet programjával léphet előtérbe és nemzetiségi politikája a romániai magyarságot is hátrányosan érintheti. A budapesti kormánykörök mégis Bárdossyn keresztül utasítják a Magyar Párt vezetőit, hogy szavazzanak bizalmat a nemzetiségellenes programmal fellépő és parlamenti kisebbséggel rendelkező kormánynak. A szélsőjobboldali Goga-kormány alig néhány hét alatt megbukik, de a magyar revizionista külpolitika ezúttal is behozta, hogy a hatalmi célokért folytatott külpolitikai taktikázásában a romániai magyarság helyzete vajmi kevésé érlelte.

2

Az eddig elmondottakkal szemben felmerülhet az az ellenvetés, hogy a Romániában élő magyarságnak nem is volt más járható útja, mint amit számára a magyar kormány meghirdetett. Valóban, ha csak azoknak, főként a negyvenes évek elején megjelent munkáknak az alapján akarunk a kérdésre válaszolni, amelyek e kérdésre vonatkoznak, akkor igazat kellene adnunk az előbbi ellenvetésnek. De ha érdeklődési körünket ezeken túl is kiterjesztjük, akkor nemcsak az ellenvetés visszautasítására találunk meggyőző cáfolatot, hanem a kérdés eldöntésének teljesebb, megnyugtatóbb és igazabb bizonyító anyaga is a kezünkbe kerül. Az avatatlan szem elől zárva tartott levéltári anyagokból, a hallgatásra íelt és feledésre kényszerített régi kiadványok, megsérült folyóiratok és újságok poros lapjaiból ugyanis kiderül, hogy maga az élet, a húszas-harmincas évek romániai valósága mutatott járható utat.

Az erdélyi magyarság soraiban kialakultak azok a csoportok, áramlatok, amelyek az együttélő népek parancsszavára hallgattak, elfordultak a magyar kormány revizionista külpolitikájától, és megfogalmazták a járható út teendőit. Igaz, hogy a népek közeledésének programját nem az internacionalista romániai munkásosztály álláspontjáról kiindulva hirdették meg, ezért elég gyakran ingadoztak, de jelentkezésük kifejezte a romániai magyarság soraiban érelődő reális látásmódot. Közülük a kalotaszegieket, és az úgynevezett reformcsoportot, vagyis Kós Károlyt és Krenner Miklóst (Spectator) kell megemlítenünk. A ködképeket és ábrándokat kergető politikai tájékozódás helyett ők afelé a józan szemlélet felé hajlottak, amely számolt az 1918 utáni reális helyzettel. Ezért bírálták az arisztokrata és dzsentri hagyományokra támaszkodó Magyar Párt konzervatív, s a magyar kormányoknak a nagyhatalmakra apelláló revizionista politikáját. Az útkeresés és az újrakezdés lehetőségeivel számolva, Kós Károly a passzivitásba kergető revizionista politikával szemben a húszas évek elején a népi szervezkedést s az erdélyi népek közeledését sürgeti. 1921. január 23-án kiadja a *Kiáltó Szó* című röpiratát. A *Kiáltó Szó* elveti a másokat nyomorgató revizionizmus eszméit, bizik abban, hogy létrehozható az erdélyi népek közeledése, megteremthetők az együttélés formái. „Az ítélet végrehajtott” — írta Kós. — „Az álmodozásnak vége, és vége a sirásnak is... Kétmillió magyarra, mint fundamentumra akarjuk felépíteni az új keretek közt nemzeti autonómiánkat... Azt fogják kérni, azért fognak harcolni és szenvedni, és azt végül is kivívni magunknak száz és román erdélyi nemzettestvéreink.”

Annak ellenére, hogy az említett csoportok tagjai igen sok támadásban részesültek mind a Magyar Párt, mind a budapesti illetékesek részéről, a magyar népi tömegek szerepét és a magyar—román együttműködést hirdető nézeteik mégis egyre szélesebb körökben gyűrűztek. A harmincas évek elején például, amikor a gazdasági világválság romániai eseményei kieleztek a Magyar Párt politikájával egyet nem értő körök állásfoglalását, Makkai Sándor a revizionizmussal szemben a magunk revíziójának szükségességét hirdeti meg.

De ilyen kritikái nézeteket a harmincas évek elején már nemcsak az előbb említettek hirdettek, hanem az erdélyi magyarságnak csaknem egy egész nemzedéke. A harmincas évek elejére ugyanis férfivá érett az a korosztály, amelyet a történelmi változás annak idején még az iskola padjai között talált. Ezt a származásában és önérzetében is népi fiatalságot pedig még kevesebb szál fűzte a konzervatív politikai hagyományokhoz, mint az előbb említettek. Ezért sokkal élesebben, fiatalságuk lendületéből taplálkozó szenvedélyességgel fordulnak szembe a Magyar Párt vezetőivel. Ennek a nemzedéknek a közéleti jelentkezését köszöntve írta 1933-ban Kós Károly: „Szeretjük a tűz fellobbanását, mert lángja a szükséges meleget adja.”

Gondolatmenetünknek ezen a pontján felmerül a kérdés: volt-e az első világháború utáni Románia politikai életében olyan mozgalom, amely képes volt az erdélyi magyarság soraiban fellobbanó ellenzéki tüzet a nemzetiségi elnyomást fenntartó társadalmi rendszer korhadt eresztékei felé terelni? Vagy más szavakkal: voltak-e a többségi nép táborában olyan politikai erők, amelyek egyetértettek a magyar nép soraiban terjedő, a magyar—román együttműködést hirdető felismerésekkel?

A kérdésre igenlően válaszolhatunk. Hiszen Romániában is megszületett és a hatalmon levők üldözése ellenére izmosodott a mindenfajta elnyomást elítélő harcoss proletariátus internacionalista élcsapata: a Romániai Kommunista Párt. Az 1921 májusában megalakult Romániai Kommunista Párt nemcsak abban mutatkozott a közeledés hívének, hogy szervezeteiben kereteket biztosított a román s magyar kommunisták összefogásának, hanem a nemzeti jogegyenlőségért vívott küzdelem legkövetkezetesebb harcosának is bizonyult. Miként a Román Munkáspárt 1948. évi határozata megállapítja: „A burzsoá-földesúri Romániában a Kommunisták Romániai Pártja volt az egyetlen párt, amely következetesen harcolt a nemzeti kérdés demokratikus megoldásáért.” Már a párt alakuló kongresszusa 1921 májusában hangsúlyozta, hogy az elnyomott nemzetiségek egyenjogosításának társadalmi feltétele: a romániai proletariátus hatalomra kerülése, a társadalmi s nemzetiségi elnyomást fenntartó rendszer megdöntése révén.

Annak megfelelően, hogy a párt 1922-ben és 1924-ben tartott II. és III. kongresszusai többek között a teljes nemzeti jogegyenlőség elnyeréséért folytatott harc szervezését tekintették egyik fontos feladatuknak, a párt szervezetei a román munkások támogatásával a magyar munkások jónéhány megmozdulását vezették. Erről a nagyváradi fémkohászati, a kolozsvári textil munkások, az aninai és resicai bányászok sztrájkjai is tanúskodnak.

Ugyanakkor az RKP gondot fordított arra is, hogy a magyarság soraiban erjedő ellenzéki hangulat a napirenden levő demokratikus forradalom hajtóerejévé váljék, és

létre tudja hozni a maga legális politikai kereteit. Így jön létre 1933-ban a magyar párti ellenzék, majd ennek önálló szervezetté alakulása után 1934 nyarán, Marosvásárhelyen a Magyar Dolgozók Szövetsége. A MADOSZ a magyarság demokratikus tömörítését, a nemzetiségi elnyomás elleni harcot szervezte. Küzdött a magyar nyelv és kultúra szabadságáért, a magyar nyelvű közigazgatásért, az elbocsátott munkások és tisztviselők visszavételéért és a demokratikus földreformért. De nem a kardesörtető Gömbös-kormány külpolitikájában előírtaknak megfelelően, hanem a román néppel való együttműködésben. Ezért köt 1935-ben szövetséget a román szegényparasztság szervezetével, a dr. Groza Péter vezetése alatt álló Ekés Fronttal, és csatlakozik 1935 decemberében (6-án) a Romániai Kommunista Párt kezdeményezésére létrejövő Demokratikus Erők Egységfrontjához. E szövetségre támaszkodva a MADOSZ jelentős eredményeket ért el mind a nemzetiségi jogokért, mind a demokratikus magyarság tömörítéséért folytatott küzdelmében. Az elsőre példaként a Gyimes-völgyi magyar parasztok 1934-ben lezajlott harcát említjük. Bár a hatóságok a végrehajtók ellen tüntetőket a kirendelt katonasággal szétveretik, közvetlen sérelmeiket mégis kénytelenek voltak orvosolni.

Az erdélyi magyarság demokratikus egységének megteremtéséért folytatott harc legjelentősebb állomása pedig az 1937 októberében megrendezett Marosvásárhelyi Találkozó volt. A 177 résztvevő valóban képviselte a demokratikus magyarság rétegeit, csoportjait és áramlatait. Valamennyien egyetértettek abban, hogy az erdélyi magyarok életében nem a Magyar Pártot, hanem annak dolgozó osztályait illeti meg a döntő szó kimondása, és együtt a román néppel való együttműködés megteremtése érdekében szálltak síkra. „A romániai magyarság s annak itt összeült ifjúsága — hangoztatta a tanácskozások végén elfogadott Hitvallás — a román néppel való testvéri együttélés és megbékélés szükségességét vallja és ennek megteremtésére őszinte készséget és tiszta szándékát hangsúlyozza...”

És miközben a romániai magyarság demokratikus áramlatai, a kommunisták kezdeményezésére, soraik egyesítésével és a román buloldal felé tájékozódva, vele szövetségben kísérletet tettek arra, hogy kiüssék az ölmosbotot a romániai nacionalizmus kezéből, a magyar revizionista külpolitika az utóbbiak segítségére sietett.

*

A későbbi évek eseményei, a második bécsi döntés látszólag mégis a „vértelen” revízió lehetőségét hirdető magyar külpolitikának adtak igazat. Az 1940. augusztus 30-án kihirdetett döntés Magyarországhoz csatolta Erdély északi felét, de kevesen tudják, hogy ez az erdélyi dolgozó magyarságnak mekkora véráldozatába került.

Szekfű Gyula Forradalom után című könyvében mérlegre téve a második bécsi döntést, arra a megállapításra jut, hogy akkori magyar kormányok lehetőséget kaptak liberálisnak tűnő nemzetiségpolitikai elveiknek gyakorlati alkalmazására, de ezen a próbán ségyletlenül elbuktak. Valóban, az észak-erdélyi románokkal szemben elkövetett atrocitások, rendőri üldözéseknek és terrorizálásuknak, politikai és kulturális jogfosztásuknak, gazdasági tönkretételüknek tényei kellőképpen igazolják Szekfű megállapításának jogosságát. De tévedés lenne arra gondolni, hogy ennek a nemzetiségi politikának egyedül az észak-erdélyi románok voltak a kárvallottai.

Ez idő alatt ugyanis hasonló módszerek alkalmazásával a román kormány a dél-erdélyi magyarságon torolja meg az észak-erdélyi románokon esett sérelmeket. A két nacionalista rendszer nemzetiségpolitikájának mérlege: 200 000 román kiűzése Észak-Erdélyből és 60 000 dél-erdélyi magyar földönfutóvá tétele. De a romániai nacionalizmus csattanósabb válaszadásra is készült.

1944 őszén, amikor a felszabadító szovjet és az oldalukon harcoló román csapatok már átlépték a Kárpátok vonalát, a román nacionalizmus Észak-Erdélybe küldi bosszúállásának szerveit, az ún. Mania-gárdákat, amelyek új Szent Bertalan-éjszakai vérfürdőt rendeznek a magyarok soraiban. De a román demokrácia, mindenekelőtt a Romániai Kommunista Párt és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság azonnal a dolgozó magyarság segítségére sietett. Közbelépésükre a támadó nacionalizmust meghátrálásra lehetett kényszeríteni. Természetes, hogy ebben a harcban az erdélyi magyarság dolgozó tömegei a létüket biztosító és nemzetiségi jogait garantáló román demokrácia táborát gyarapították.

A román demokrácia tehát 1944 végén megmentette a dolgozó magyarságot a román nacionalizmus bosszúállásától, s meghirdette az együttélő népek barátságának demokratikus programját. Így a második világháború nagy katalizmája után, amely

a Horthy-rendszer külpolitikáját is mérlegre tette, s könnyűnek találva elsodorta azt, lehetőség nyílt egy változott szemléletű nemzetiségi politika elveinek alkalmazására és társadalmi feltételeinek kialakítására. Az 1945-ben kezdődő korszak vizsgálata azonban már túllépné e szerény hozzászólás szűkre szabott időbeli kereteit.